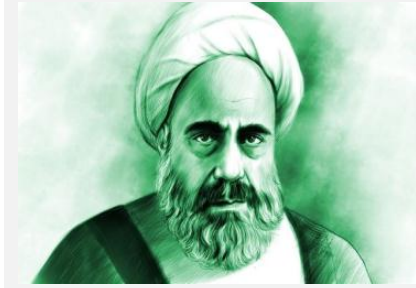

علامه امینی، مدافع شهیر تشیع / واکنش علما به کتاب الغدیر چه بود؟

نویسنده کتاب گرانقدر الغدیر عمر پربرت خود را در اثبات حقانیت امام علی (ع) صرف کرد و اندیشمندان اسلامی واکنشهای بسیاری درمورد کتاب او داشتند.

نویسنده کتاب گرانقدر الغدیر عمر پربرت خود را در اثبات حقانیت امام علی (ع) صرف کرد و اندیشمندان اسلامی واکنشهای بسیاری درمورد کتاب او داشتند.

خبرگزاری مهر، گروه دین و اندیشه-حجت الاسلام علی‌زاده؛ رضا هادی؛ علامه امینی، نویسنده کتاب گرانقدر الغدیر عمر پربرت خود را در اثبات حقانیت امام علی (ع) صرف کرد و اندیشمندان اسلامی واکنشهای بسیاری درمورد کتاب او داشتند. در این گزارش که به مناسبت ۲۸ ربیع الثانی سالروز وفات این عالم جلیل القدر نگاشته شده به این واکنشها اشاره شده است.

فرزند آقا میرزا احمد امینی ملقب به علامه امینی از علما و مراجع بنام شیعه و نویسنده کتاب دائرةالمعارف الغدیر است که در قرن ۱۴ در سال ۱۳۲۰ ه. ق برابر با ۱۳۸۱ ه. ش در روستای سردها شهرستان سراب از توابع تبریز و در خانواده‌ای سرشناس و عالم، دیده متولد می‌شود جد او امین‌الشرع از روحانی‌های معروف تبریز بود. عبدالحسین تحصیلات مقدماتی اش را در تبریز می‌گذراند. در جوانی به نجف اشرف مشرف می‌شود و بعد از گذراندن مراحل تحصیلی و رسیدن به رتبه اجتهاد نزد مراجع معروف وقت نجف، به تبریز بازمی‌گردد. بعد از مدتی تدریس و تحقیق در تبریز دوباره به نجف می‌رود برای انجام و اتساع پژوهش‌های تاریخی معروف خود برای همیشه در آنجا می‌ماند.

عبدالحسین پس از گذراندن تحصیلات مقدماتی در تبریز در سن ۱۶ سالگی برای ادامه تحصیل به نجف اشرف مشرف می‌شود و تا حدود ۳۲ سالگی در آنجا مشغول کسب معارف الهی می‌شود و در ۳۲ سالگی به زادگاه خود تبریز مراجعت نموده و اوقاتش به تدریس و تحقیق سپری شد که کتاب نفیس تفسیر فاتحة الكتاب را این زمان نگاشت.

علامه امینی که عشق امیرالمومنین حضرت علی علیه السلام در جانش فروزان بود، نمی توانست فراق حضرتش را تاب بیاورد و مجدداً به نجف اشرف مشرف شد.

خودشان بارها می‌فرمودند: «هر گاه پشت میز می‌نشستم که الغدیر را بنویسم مثل این که امیرالمومنین علی علیه السلام را در کنار میز می‌دیدم که مطالب را به من دیکته می‌فرمودند»؛

دائرةالمعارف یازده جلدی الغدیر به زبان عربی و ۲۲ جلدی به زبان فارسی که خلاصه آن به چند زبان دنیا هم ترجمه شده است سرآمد تألیفات علامه امینی و حاصل زحمات ۴۰ ساله اوست. کتاب گرانگین و الغدیر؛ علامه امینی اثری است بی نظیر و باید بگوییم که ایشان در تألیف این کتاب همواره مورد توجه و عنایت حضرت امیرالمومنین علی علیه السلام می‌بوده است، همان گونه که خودشان بارها می‌فرمودند: «هر گاه پشت میز می‌نشستم که الغدیر را بنویسم مثل این که امیرالمومنین علی علیه السلام را در کنار میز می‌دیدم که مطالب را به من دیکته می‌فرمودند»؛

الغدیر فی الكتاب و السنة و الادب، به معنای غدیر در کتاب [= قرآن]، سنت، و ادبیات است. انتخاب این عنوان برای این کتاب به این معناست که کسی که منکر حدیث غدیر و امور وابسته به آن شود، در حقیقت منکر قرآن، سنت، ادبیات، تاریخ و مجمع علمی شعر عرب شده است به این دلیل که نویسنده مدعای خود را با اسناد متقن و شواهد قطعی از هر سه منبع مذکور، به اثبات رسانده است.

ایشان زحمات بسیاری را برای نگارش ان متحمل شده است و از برجسته‌ترین اشخاصی است که به دلیل دفاع از حریم اسلام و تشیع مخصوصاً دفاع از مقام والای امیرالمومنین حضرت علی علیه السلام رسالت بزرگ خود را به خوبی انجام داده است.

الغدیر به بررسی تفصیلی مسئله ولایت تشیع از جنبه‌های گوناگون تاریخی، تفسیری، روایی و حدیثی، فقهی، ادبی، کلامی و اصولی پرداخته است.

علامه امینی برای تألیف این اثر مرجع به کشورهای گوناگونی سفر می‌کند. ایشان در نگارش این اثر فرموده اند من برای نوشتن الغدیر ۱۰۰۰۰ کتاب را از بای بسم الله تا تای تمت خوانده ام و به ۱۰۰۰۰۰ کتاب مراجعه به صورت مکرر داشته ام. علامه امینی برای گردآوری مطالب الغدیر سفرهای پژوهشی بسیار داشته است این سفرها بالجمله به مطالعه و استنساخ و تهیه مأخذ و ملاقات و دیدار با استادان سپری می‌شده. از جمله کشورهایی که ایشان با این هدف به آنها سفر داشته میتوان عراق، پاکستان، مغرب، هند شهرهای حیدرآباد، دکن، علیگره، لکنهو، کانپور، جلالی و مصر شهرهای رامپور، فوعه، معرفه، قاهره و سوریه شهرهای حلب، نبل و دمشق را برشمرد.

ویژگی مهم و ارزشمند این اثر بهره بی‌واسطه و متناوب از آثار اجماعی اهل سنت در اثبات ولایت و عقاید شیعه امامیه می‌باشد. اثر علامه امینی علاوه بر جهان اسلام، امروزه از جمله مراجع اولیه پژوهشی شیعه شناسان در کرسی‌های دانشگاهی غرب می‌باشد.

ویژگی مهم و ارزشمند این اثر بهره بی‌واسطه و متناوب از آثار اجماعی اهل سنت در اثبات ولایت و عقاید شیعه امامیه می‌باشد. اثر علامه امینی علاوه بر جهان اسلام، امروزه از جمله مراجع اولیه پژوهشی شیعه شناسان در کرسی‌های دانشگاهی غرب می‌باشد.

آری علامه امینی با نام کتاب الغدیر معرفی شده اند اما بهتر است ایشان را یکی از شهیرترین مدافعان شیعه بنامیم. کتاب گران سنگ او در تبیین حدیث غدیر به رشته تقریر درآمده اما رفع شبهات و خردده‌گیری بر مواضع مخالفان یکی از جلوه گر ترین محورهای کتاب او است. زمانی که شبهات مختلف و سؤالات، از هر سمت و جانب مکتب شیعه را هدف قرار می‌دهد، علامه امینی انبوهی از این مواضع را تبیین می‌کند و به آن‌ها پاسخ می‌دهد. این عالم عالی قدر و والا اگر چه با تدوین کتاب گران سنگ الغدیر، به اثبات مهم‌ترین عقیده شیعه پرداخته است، اما مسلک‌های ناروایی که مکتب شیعه را مورد نقد و اتهام قرار می‌دهند را هم مورد امعان و موشکافی قرار می‌دهد و ضعف اندیشه‌های آن‌ها را به نمایش می‌گذارد و اندیشه صواب شیعه را برای بار دیگر به اثبات می‌رساند.

در پی چاپ آثار علامه هجم انبوه نام‌ها و پیام‌های علمای اسلام و اندیشمندان از سراسر جهان به سمت او می‌آید و هرکدام به نوعی از حیث‌های مختلف و گوناگون اثر علامه را فاخر دانسته و مورد تمجید فراوان قرار می‌دهند. دقیق شدن در مضمون هر یک از این نام‌ها می‌تواند از جمله راه‌هایی باشد که به خصائص و ویژگی‌ها و وجه تمیز و توانمندی علمی و مهارتی اعجاب آور علامه در زمینه پژوهش و تحقیق پی برد.

آیت الله ابوالحسن اصفهانی رحمه الله مرجع بزرگ آن عصر در تمجید از مؤلف و اثر علامه نوشتند: «کتاب ارجمند شهیدان راه فضیلت را با امعان نظر نگریم و دیدم با حسن ظنی که به مؤلف امینش علامه امینی دارم، مطابقت دارد. این پرچم دار دانش و ادب و قهرمان جنبش فکری اسلامی، همان گونه است که زینده دانش و فضیلت و رأی و بصیرت است. خدا این مجاهد مدافع را مدد نماید و بازوی این قهرمان را که از افتخارات و حریم هم‌رایانش پاسداری می‌نماید بگیرد و در نشر فضائل و افتخارات رجال مذهبش یاری دهد».

آیت الله شیخ محمدحسین غروی اصفهانی در تقریظی که بر کتاب شهیدان راه فضیلت نوشته اند، درباره این اثر و مؤلفش می‌نویسند: از مطالعه شهیدان راه فضیلت و آن مایه از علم و تاریخ صحیح و تتبع و بررسی موشکافانه و امانت نقل که در آن نهفته است، پی بردم که مؤلفش حائز این هردو امتیاز است: هم حسن انتخاب دارد و هم حسن ترتیب بیان... این هردو، دو برهاند بر نبوغ امینی در زمینه هنر نویسندگی و فضیلت راست گویی و دانشجویی و برجیره دستی وی در ساخت و پرداخت سخن... من بی اختیار زبان به ثنایش می‌گشایم که در فراهم کردن گزارش‌های تاریخی پراکنده چنین سخت کوشیده و در زنده کردن نام و یاد مجاهدان دانشمندی که خون خویش را به پای فضیلت نثار کرده اند احساسات گرم نشان داده و غیرت و همت به خرج داده است.

غیرت علامه امینی و عشقی که به هم سلکانش می‌ورزید او را واداشته تا پی دانشمندانی را بگیرد که برای دفاع از فضیلت و راستی و در میدان نبرد اعتقادی و فکری به خون کشیده شده‌اند... علامه امینی پرچمدار علم، مظهر راستی، مرد تبلیغات اسلامی و نابغه خاندانی بزرگ و مشهور است

شیخ محمد خلیل الزین العاملی در مقدمه‌ی [ZWNj&mi](#)؛ ای که به کتاب شهیدان راه فضیلت نگاشته اند. در معرفی کتاب و توصیف ویژگی‌های علامه امینی عبارات بسیار رسایی دارند که از جمله می‌[ZWNj&mi](#)؛ نویسنده: اما غیرت علامه امینی و عشقی که به هم سلکانش می‌[ZWNj&mi](#)؛ ورزید او را واداشته تا پی دانشمندانی را بگیرد که برای دفاع از فضیلت و راستی و در میدان نبرد اعتقادی و فکری به خون کشیده شده اند... علامه امینی پرچمدار علم، مظهر راستی، مرد تبلیغات اسلامی و نابغه خاندانی بزرگ و مشهور است... کتاب بی همتایش، شرح حال بزرگ ترین دانشمندان و نویسندگان شیعه را در بر گرفته است. آن دانشمندان که افکار عمومی را زیر بال تربیت داشته اند و سرنوشت میلیون‌ها انسان را در پهنه جهان اسلام به دست علمایی که شرح حالشان در این جا آمده پیشوایان مذهب شیعه اند و نمایندگان عقیده و رأی تشیع و تعیین کنندگان سرنوشت این واحد بزرگ اجتماعی و حاملان اخبار و عقاید خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم؛ همانان که با جهاد و مقاومتشان علوم و معارف شکوفا شد و خورشید دانش و دین بر مدار وجودشان می‌[ZWNj&mi](#)؛ گردد.

شیخ آقا بزرگ تهرانی درباره کتاب شهیدان راه فضیلت می‌[ZWNj&mi](#)؛ نویسنده: به این گلزار دل فروز نظر کردم و هرچه دیدم گل و لاله بود و بید و نارونی که از نسیم سحری به وجد آمده باشد؛ گلزاری که باغبان خوش سلیقه و دل سوخته [ZWNj&mi](#)؛ ای چون امینی برپا کرده است. عطری بر آن پاشیده که بوی مشک را از یاد می‌[ZWNj&mi](#)؛ برد و خوشه‌های گوه‌رین پرورده که گردن و سینه و گوش را می‌[ZWNj&mi](#)؛ آراید. خاطره مجد و شکوه دیرینه را به یاد آورده و افتخارات اجدادی را فرا دیده نهاده است... بر استاد گران مایه هنرمندی هزارآفرین که مظهر راستین دین است و جمال آیین و مردی پریقین به خاطر شاهکاری که برای امتش پدید آورده و جهدی که نموده و هنری که به خرج داده است. پروردگار آمرزنده از طرف شهیدان نیک بخت چنان پاداشی در بازپسین زندگی دهدش که وی آنان را بدین کار داده است.

شیخ محمد دحدوح در توصیف ویژگی‌های [ZWNj&mi](#)؛ الغدیر این دانشمند سخت کوش از علمای حلب در ضمن یک نامه و مقاله شیوایی چنین می‌[ZWNj&mi](#)؛ نویسنده:... الغدیر اموری را پابرجا و استوار ساخت و اوهامی را برطرف نمود و حقایقی را ثابت کرد و چیزهایی را مدلل نمود که ما به آنها وقوفی نداشتیم و نمی دانستیم و سخنان و مطالبی را ابطال کرد که قرن‌ها بر مبنای آن مطالب نکوهش [ZWNj&mi](#)؛ ها می‌[ZWNj&mi](#)؛ شد و ما چنین می‌[ZWNj&mi](#)؛ پنداشتیم که آن مطالب مطابق واقع است و نمی دانستیم در کجا آمده.

این دانشمند بزرگوار و متتبع در عین این که محبت سرشار و شیفتگی سراسر وجود او را فرا گرفته، از عصیبت و هواهای نفسانی دور است

استاد محمد عبدالغنی، محقق و فاقد معروف مصری می‌[ZWNj&mi](#)؛ نویسنده: دانشمند بزرگوار [laquo&mi](#)؛ امینی [raquo&mi](#)؛ از زلال محبت امام علی علیه السلام و پیروان او سیراب گشته و این امر او را بر آن داشته که برای به دست آوردن وسیله قرب به پیشگاه خاندان بزرگ علوی، از بذل عزیزترین نیروهای روحی و جسمی خود دریغ ننماید واز فروغ دانش و بینش خود تا آن جا استفاده کرده که به ندای کیش و مذهب خود پاسخ دهد و وظیفه نهایی خود را ایفا نماید. آری آیین دوستی و دل دادگی چنین است و این چنین دوستی و فداکاری در خور ملامت نیست؛ زیرا باید اذعان کرد که این دانشمند بزرگوار و متتبع در عین این که محبت سرشار و شیفتگی سراسر وجود او را فرا گرفته، از عصیبت و هواهای نفسانی دور است. او دانشمندی است که نتیجه علم و بینش خود را در راه دوستی بی پایان به علی علیه السلام و شیعیان او به کار برده و در عین حال عواطف نفسانی خود را تحت نظام برهان از سرکنشی باز داشته و این چنین پایداری در وادی محبت است که در خور ملامت نیست.

دکتر محمد غلاب، فیلسوف معروف مصری، در نامه [ZWNj&mi](#)؛ ای به مرحوم علامه امینی می‌[ZWNj&mi](#)؛ نویسنده: [laquo&mi](#)؛ ما یقین داریم که جوانان امروز دنیای اسلام از این ثمره [ZWNj&mi](#)؛ های خوشگوار بهره خواهند برد، به ویژه که بیشتر نوشته‌های [ZWNj&mi](#)؛ های این روزگار، سبک وزن و بی ارزش است و حرکت علمی و ادبی اکنون به صورت تجارت صرف درآمده است. کتاب حضرت شما در وقتی مناسب به دستم رسید؛ زیرا من هم اکنون سرگرم تحقیق و تألیف در بخش هایی چند از مسائل اسلامی هستم. از این رو برای من بسیار اهمیت دارد که اصول اساسی و آرای درست شیعه اثنا عشری، در برابر من روشن و مستند قرار داشته باشد تا دیگران، در برابر این فرقه جلیل (چونان فلان و فلان (دکتر طه حسین، احمد امین مصری) و دیگر نویسندگان تازه کار شتابزده، دچار لغزش نشویم.

مؤلف الغدیر کتاب خویش را از بحث هایی دامنه دار درباره مسائل بسیاری از شریعت و تاریخ آکنده است؛ بحث هایی که نظرگاه شیعه را روشن می‌[ZWNj&mi](#)؛ کند و بر اهل سنت واجب است آن را به درستی بشناسند

استاد عادل غضبان مدیر مجله کتاب قاهره درباره الغدیر می‌نویسد: «مؤلف الغدیر کتاب خویش را از بحث‌هایی دامنه دار درباره مسائل بسیاری از شریعت و تاریخ آکنده است؛ بحث‌هایی که نظرگاه شیعه را روشن می‌کند و بر اهل سنت واجب است آن را به درستی بشناسند. بنابراین باید به منابع و کتبی مراجعه کنند که تحریف نشده؛ زیرا همین شناخت درست نظرگاه‌های مختلف است که می‌تواند شکاف میان مسلمین را از میان بردارد تا ملت‌های مسلمان توانمند گردند و صف‌های آنان یکی شود».

دکتر عبدالرحمان کیالی می‌نویسد: «دنیاى امروز چه قدر احتیاج دارد که به عمق اختلاف در مسئله خلافت بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بهتر پی ببرد... و بداند که چرا مسلمانان دچار انحطاط شدند تا کارشان امروز به این وضع کشانده شده است و مسلمانان بدانند که چه باید بکنند تا میان آنها وحدت کلمه وجود بیاید و با ایجاد جبهه واحدی دست به یک نهضت دینی، سیاسی، اقتصادی، ادبی، و علمی بزنند. آیا ممکن است گذشته را جبران کنند و عقب ماندگی‌ها را ترمیم نمایند؟... کتاب الغدیر با دربرداشتن سنت پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم و تاریخ و علم و ادب و اخلاق و حقایق و اقوال، مسأله خلافت را کاملاً روشن کرده است. بنابراین بر هر مسلمانی لازم است که مطالب این کتاب را در صفحات دل خود ثبت کند و بداند که مورخان در رساندن حقیقت چقدر کوتاهی کردند و از بیان حقیقت فاصله گرفتند. ما امید داریم در آینده در پرتو روشنایی الغدیر گام برداریم تا رشد و عزت و قوت اسلامی خود را باز یابیم.»

استاد یوسف اسعد داغر بیروتی محقق برجسته مسیحی و مؤلف مصادِرُ الدِّرَاسَةِ الْأَدَبِيَّةِ می‌نویسد: «خدا سوگند، اگر برای شیعه در قرن چهاردهم قمری جز امینی بزرگ و الغدیرش و مرحوم سیدمحسن امین و اعیان الشیعه‌هاش و علامه کبیر شیخ آقا بزرگ و الذریعه‌هاش نبود، در نظر خردمندان، همین مردان دین برای خدمت به علم و اجتماع و هدایت افکار کافی بودند».

علامه بزرگوار سیدشرف الدین نسبت به الغدیر: گفتار ما در مقام تقریظ و قدردانی از ادای حق بزرگی که تو بر گردن مسلمانان پیدا کردی عاجز است. کتاب الغدیر از حد ستایش بالاتر است. این کتاب مثل و ماندگی ندارد. همین قدر می‌گویم که امت اسلامی تو را از پهلوانان نادری که در عرصه علم و جهاد به وجود آمده اند می‌داند و از خداوند تبارک و تعالی می‌خواهد که بازویت را محکم و در پیمودن این راه نورانی خیر و صلاح که در پیش گرفته‌ای تایید نماید».

تقریظ مرجع بزرگ جهان تشیع حضرت آیه الله سیدعبدالهادی شیرازی رحمه الله بر کتاب الغدیر: از حقایق بسیار روشن و مبین این است که کتاب ارزشمند الغدیر نوشته رهبر دینی بی نظیر و مصلح کبیر و معلم اخلاق حجت الاسلام امینی نجفی از عالی ترین چیزهایی است که دانشگاه بزرگ اسلامی و نجف اشرف به آن فخر می‌کند، چنان که فخر تمام مسلمین می‌باشد. اگر مؤلف عالی قدر این کتاب (علامه امینی) در میان ما نبود و نمی دیدیم که او به تنهایی اقدام به این عمل بزرگ نموده، جا داشت که گمان شود این کتاب اثر گروهی است... نویسنده آن در جهان دانش بی نظیر است و کسی به پای او نمی رسد و اگر به این دائرة المعارف الغدیر دست یافتی خود را در ساحل آب جوشانی خواهی یافت که هرگز تمام نمی شود و از آن بر نمی گردی مگر آن که جانت را از معارف الهی و حافظه ات را از تعالیم قدسیه دینی پر خواهی دید».

استاد عبدالفتاح عبدالمقصود مصری، نویسنده معروف می‌نویسد: «امینی آن غواص و شناوری است که موکل و مکفل شده به پرده برداشتن گوهرهای گران قدر از دریا... امینی جهانی است وسیع که در آن هوش و حافظه خوانندگان گم می‌شود... جهان بدون علی علیه السلام بازار گم راهی است و انسانیت بی وجود او کانون جاهلیت و نادانی است».

استاد علامه محمدتقی جعفری رحمه الله درباره علامه امینی می‌نویسد: «عبدالحسین امینی، یکی از موثرترین گام‌های بلند را در زدودن گرد و غبار تاریخ از چهره امیدبخش علی بن ابی طالب علیه السلام برداشته است».

و الحق صاحب الغدیر... کردارها را روشن کرد، اسرار اعمال سلف را باز نمود، تاریخ را دوباره پیش چشم ما گذاشت و به تعبیر شیخ محمد سعید دحوح حلبی، از گذشته فیلمی تهیه کرد و به ما نشان داد تا حقایق را نه تنها بدانیم، بلکه ببینیم

استاد محمدرضا حکیمی در توصیف علامه امینی می‌گوید: «و الحق صاحب الغدیر... کردارها را روشن

کرد، اسرار اعمال سلف را باز نمود، تاریخ را دوباره پیش چشم ما گذاشت و به تعبیر شیخ محمد سعید دحدوح حلبی، از گذشته فیلمی تهیه کرد و به ما نشان داد تا حقایق را نه تنها بدانیم، بلکه ببینیم و این بود روحیه و اخلاص و وسیع نگری مردی که خویشتن را فدای حقیقت بزرگ کرد... الغدیر را به عنوان کتابی اصلاحی و تفاهمی به جهان تقدیم کرد او به اقتضای بحث علمی رعایت واقع تاریخی پژوهش‌های خویش را با کمال حریت و قاطعیت دنبال می‌کرد و برای زنده نگاه داشتن شعله ولای علی در جان‌ها زبانه‌های آتشین خویش را هیچ گاه به کام نمی برد. راست و صریح و قاطع سخن می‌گفت و مدرک ارائه می‌کرد و با خلوص و امانت تمام به نقد تاریخ و حدیث می‌پرداخت؛

واستاد شهریار در شعرش چه زیبا در وصف الغدیر علامه امینی یاد می‌کند:

مؤلف الغدیر فاتح فتح الفتوح

رایت این فتح گو به عرش بر کوبدا

علامه امینی سال ۱۳۷۳ هجری قمری، هشت سال پس از انتشار نخستین جلد کتاب «الغدیر»؛ در اثبات ارادت خود به امیرالمومنین علی علیه السلام به تاسیس کتابخانه‌ای در شهر نجف در محله حویش در در شارع الرسول مبادرت ورزید که نام آن را «مکتبه الامام امیرالمؤمنین علیه السلام» قرار داد و در روز عید غدیر به دست خود ایشان افتتاح گردید. در حال حاضر بیش از ۴۲ هزار عنوان کتاب در آن وجود دارد که از این تعداد ۴۰۰۰ عنوان آن خطی، ۴۰۰ عنوان آن نسخه عکسی و ۷۵۰ عنوان آن نسخه فیلمی می‌باشد. و از نظر کیفیت در شمار با ارزش ترین کتابخانه های علمی دنیای اسلام است.

خصائص عملی و اخلاقی علامه همچون مقام‌های علمی ایشان می‌درخشند و بسیار از جمله: عبادت و راز و نیاز و نمازهای مستحبی بسیار که مشتاق بودند؛ نماز شب می‌خواندند و پس از نماز صبح، یک جزء کامل قرآن را با تدبیر تلاوت می‌فرمودند.

زهد و تقوا که با اینکه ۴۰ سال در نجف ساکن بودند، خانه شخصی نداشتند. امانتداری، استقامت، غنی بودن روح، صریح بودن، قلم و بیان شیوا و رسا، چهره و سیمای دل نشین و آراسته به صفات کریمه، توکل، ادب، شجاعت، شخصیت کاریزما و در مقام دفاع از حق و حقیقت؛ که مثل ایشان در میان قرون و اعصار کم نظیر است اما عالی‌ترین و والاترین صفت ممتاز و ارزشمند علامه محبت و ولای کامل نسبت به خاندان رسالت بوده که قله همه مزایای وجودی او به شمار می رفته است که همه عمر مجذوب خاندان آل الله میبوده و مستغرق در دریای ولایت که آخر الامر محبت مولایش او را تبخیر کره و او نیز بر همه عالم میبارد که هم خودش زنده شد و هم دیگران را زنده می‌کند. ما فقط قطره‌ای از این ولایت را چشیده ایم و علمای ما قطره‌ای از این ولایت اند حال اگر دریا به تجلی آید چه می‌شود!

تلاش و پشتکار و ممارست بی درنگ علامه سبب شد، دچار کسالت و ناراحتی جسمی شوند و در نهایت به دنبال شدت یافتن کسالت در ظهر روز جمعه ۱۲ تیر ماه ۱۳۴۹ ه. ش (۲۸ ربیع‌الثانی ۱۳۹۰ ق.) پس از ۶۸ سال تلاش و ممارست علمی در تهران دار فانی را وداع گفتند و پیکر پاک و مطهر ایشان پس از تشییعی انبوه در تهران و شهرهای بغداد، کاظمین، کربلا و نجف به کتابخانه امیرالمؤمنین در نجف که خود بنیان گذارش بود انتقال و به خاک سپرده شد

و رحلت این عالم عالی قدر و صاحب تقوا و کرامت برای امت اسلام و مسلمین یک مصیبت عظمی بجای گذاشت و عامه مسلمین بالاخص شیعیان جهان را در غم و اندوه فرو برد و الغدیر وی چراغ فروزان خانه دل‌های مصفا شد و موجب هدایت بشریت.